కడపటి వీడుకోలు

(పద్యకావ్యము)

(TELUGU)

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

కవికోకిల గ్రంథమాల,

నెల్లూరు.

ప్రథమ ముద్రణము : 1924
రెండవ ముద్రణము : 1935
మూడవ ముద్రణము : 1952
నాల్గవ ముద్రణము ; 1957
అయిదవ ముద్రణము : 1965 (నవంబరు)
ఆరవ ముద్రణము : 1966 (ఫిబ్రవరి)

మూల్యం : ఒక్క రూపా

అమరపట్టణ మణిమయ ద్వారములను
దెఱవఁ బురలక్ష్మి పెండ్లికూఁతురు విధాన
పడుక తెరనొత్తి దొంగి చూచెడినో యనఁగ
నావరించె నుషశ్శోభ లంబరమున.

ఆకసపుభిత్తి నదికిన యట్టు లెదిగి
వాఁగుగట్టుల నీడలువాఱు వెదురుఁ
బొదలు తరుణారుణాంశులఁ బొదలుచుండె
జీవకళ లుట్టిపడియెడి చిత్ర మటుల!

కొండ సెలయేళ్ళఁ, దుంగలు మెండుకొన్న
గఱికపట్టుల, మెడలు ఱెక్కల నిమిడ్చి
కూర్కుచున్న యడవిబాతుగుంపు లిపుడె
పాఁచిమేఁతను రెపరెపఁ బరుగులెత్తె.

పండుటాకు పఱపులఁ బన్నుండియున్న
లేటికొదమలు నిద్దుర లేచి ప్రొద్దు
పొడుపు టెండల మాల్గుచు నొడలుసాఁచి
క్రేళ్ళు దాఁటుచుఁ బచ్చబయళ్ళ కరిగె.

స్నాన మొనరించి, దర్భాసనములు పఱచి
భూతి రేఖలు సవరించి పుణ్యమతులు
ఋషులు గాయత్రి జపియించి యినునకర్ఘ్య
మొసఁగి తరలిరి మునిపల్లె దెసకునిపుడె.

కలువల పుప్పొడిన్ వలచు కమ్మనియూఁటలఁ దోఁగి మౌనిక
న్య లొడలు పుల్కరింపఁ దడియారని చీరలతోడఁ గుంతలం
బుల జలబిందువుల్ దొరఁగ, బుంగలు సందిటఁబూని యాశ్రమం
బుల కనుదెంచుచుండిరి తపోవన చూత తరూపవాటికన్.

తెలుపఁగరాని భావముల తియ్యఁదనాలకు నార్ద్రమైన కో
మలహృదయంబుతో ఋషికుమారిక యొక్క తెవచ్చి నాఁచుతీ
వెలఁ దలలం దవిల్చికొని పెల్లుగ చెక్కలు తట్టియార్చు బా
తులపయిఁ జల్లు దోసిళులఁ దోయముఁ గన్నెతనంపుటాటలన్

వాఁక నీట నీడలువాఱ వంగియున్న
మావికొమ్మను గోయిల మధురగీతిఁ
బాడుచుండఁగ, నామృదుఫణితి నేర్వ,
దాని ననుకరించును ముగ్ధ గానలుబ్ధ!

సరసంబైన నవీనయౌవనపు వాసంతోదయశ్రీలు ని
బ్బరమై పూచినవో యనంగ, నతిలావణ్యాంబునం బొల్చు సుం
దరి క్రీడించుచుఁ బ్రొద్దుపోయినది యైనం జూడకే పిల్ల ప
య్యెరకున్ రేఁగు కురుళ్ళు బుంగనిడి నీరాడున్ వినోదంబుగన్.

నీటిముత్యాలు చిలికెడి నిడుపుకురులు
అలలకౌఁగిట సారూప్య మందియాడ,
నొడలి నిగ్గులు తడిచీర నుండి వెడల
సలిల లక్ష్మి విధాన నావెలఁది దోఁచె!

జలకములాడియాడి, యింకజాలును, బారెడు ప్రొద్దుపోయెనా టలం; జెలు లెవ్వారైనను దటంబున లే, రనురాగలాలనం బులం జివురాకు క్రొన్నెమరు పుక్కిలితో ననునంటివచ్చి యుం చల నిలుచున్న యీ హరిణశాబము పిల్చిన రాదె యేంగెనో?

అని తలపోసి, చేతులకు నందిన తామరపూలు గోసి, బుం గను గనుగొన్న నయ్యేదియు గాలికిం దేలుచు వాంకమధ్యకుం జన, నింకనేమిసేయుటకుం జాలక దిక్కులుచూచుచుండి తూ ళ్ళను వలకేల బాల యవలంబముగాంగొని లోంతుసొచ్చినన్.

పాంచి పట్టిన బండలం బదము లిడిన
నట్టునట్టునం గ్రిందికి జాఱుచుండె,
సన్న తూండులు మోంపున సడలియాడ
విఱుచుకొని నట్టనడివాంక వెలంది పడియె.

పడి యాబిత్తరి తత్తరంబునం గటా! వాపోవుచుం జేతులన్ వడి నట్టేటులనీటదాంచు, మునుగుంబై పైనం దేలున్; నెఱుల్ జడలై ప్రక్కలం దేలియాడ, నురులై శైవాలవల్లుల్ కడుం గడుం గాళ్ళేతులు చుట్టుకొన్న మెదలంగాలేక తేలంబడెన్.

సమిధల నేరవచ్చి తరుశాఖ నిలంబడి, నవ్యయౌవనం
పు మధువులొల్కు కమ్మవిరిబోణి వినోదములెల్లఁ గాంచుచుం
బ్రమదమునొందు సుందరతపస్వికుమారుఁ డొకండువచ్చి వే
గమె, దురవస్థఁ జూచి చెలిఁ గావఁ దటాలునదూఁకె నీళులన్.

పసరు టాకుల పోలిక మిసలు గులికి
యంటినను మెత్తగిలు సకి యంగకములు
నీట నురిపోడు నలసట్లు సెలువలేక
చలనహీనమ్ములై కొంత చల్లనడియె.

కన్నులు తేలిపోయి కసిగందిన మోమునఁ గ్రమ్మియున్న యా
పెన్నెఱిగుంపుఁ జేనొడిసి వీలగునంతకుఁ దేలలాఁగుచుం
గన్నియ నెట్టులో యిసుకగట్టునఁజేర్చి కుమారమౌళి తా
పోన్నతితోడ నొక్కనిడియూర్పునిగిడ్చె, మఱేమియెంచెనో?

అంసకీర్ణంబులును నితంబాశ్రితములు
సమద భృంగపక్షాంకుర శ్యామలములు
శిథిలసుమముల వాసించు చెలియ కురులు
పిడిచి ముడివైచె దయతోడఁ బడుచుతపసి.

దన యురంబునఁ దన్వంగి తలను నాన్చి
వల్కలము పిండి తడియార్చి, వాడుపసలఁ
దోఁగు వదనంబు మెల్లగఁ దుడుచుచుండ
నంకురించెఁ జైతన్యచిహ్నములు మేన.

ఱేకులువిచ్చు పూమొగడ రీతిఁ గనుంగవ విప్పి చూచుచున్
ఆ కమనీయరూప తలఁ పాపలపాటున శూన్యమాటఁ దా
నేకడ నేయవస్థ నిటు లెందుకు నుంటయు నూహసేయఁగా
లేక సగర్వంబు మోడ్చెఁ గదలింప భరంబగు కంటిఱెప్పలన్.

'లలనా! యెంతటిమందభాగ్యుఁడనో, బాల్యంబందు నీవాఁకయం
చల నెంతే నెడసైఁపలేని వలపున్ సఖ్యంబునుంగా నెడా
టల లేసంజలు జాఱినట్టి మన కీడ న్నేఁడునీలాటి హృ
ద్దళనాన్యోన్య విరక్తదర్శనము ప్రాప్తంబయ్యె నీనాఁటికిన్.

'కన్ను ఱెప్పల నెత్తి నీపిన్ననాఁటి
యనుఁగుఁ జెలికానిఁ జూపుల నాదరింపు;
చెలిమిపూదండఁ బసినాఁడెనులిపి చిర వి
వాసినైన నాఋణ మిందుఁ బాపుకొంటి.'

పూర్వపరిచిత మధుర సంబోధనములు
సెలఁది వీనుల విందుగా విన్నయంత,
నటు దిరిగి చూచె బాష్పకణార్ద్రనయను
బాల్య సఖుని గౌతముని విభ్రాంత యగుచు.

కలయొకానో! మోహమొకానో!
తలఁపులు చెదరినవో! లేక తథ్యమొ! యనియా
చెలి తలపోయఁగ మెఱుఁగటు
జలపతన స్మృతియు మదిని సరగున మెఱసెన్.

తన దురవస్థ కన్నులకుఁ గట్టిన పోలిక మేను కంపిలం,
గనుఁగవ నశ్రువుల్ దొరఁగ గౌతముఁ గాంచి వచించె: 'మిత్త్రునా
తను బడనున్న నెచ్చెలిని ధైర్యముతోడ సముద్ధరింప దై
వ నియతి నీవనంబునకు వచ్చితివోయి, యతర్కితంబుగన్!

'అదనునకు నీవు నిచ్చోట మొదలనున్న
నకట! యింతకే స్మరణీయ నయ్యెయుందు;
బుంగ నడియేటి కరడులఁ బోవ, దాని
నందికొన నేఁగి యీగతి కగ్గమైతి.

'మున్ను తొలిసంజ పువ్వులు పూచు వేళ
సిరువురము నాటపట్టిన యీతలంబు
దైవహతి ననురాగబంధములు దెగిన
యనుఁగుఁ జెలి హృచ్ఛ్మశాన మట్లయ్యె యుండు.

'పసితనపుఁ జెల్మి కలలెల్ల భగ్నపఱచి
మనల నెడవాపిన ప్రవాసదివసము లేండ్లు
బాల్యక్రీలాస్మరణ బాష్పపానములె?
తలఁపవేమి నిశ్చిత్త చిత్తముల తెఱఁగు?

'మునుపటి బాల్యసఖ్యములు బొత్తిగ వీడితి వేమిగాని మీ
జననిని జూడనైన నొకసారియుఁ జేరవు పర్ణశాల; నీ
వెనిమిది వత్సరంబు లెడ మెట్టుల సైఁచితివోయి, ప్రేమబం
ధనములఁ గోయఁజాలినమనస్వి, రుచించు నె యన్యవాసముల్!

'వ్యాస వేదాంతసూత్ర భాష్యములు చదివి
యర్థముల నభ్యసించు విద్యార్థి యింక
వలపు సూత్రంబులం ద్రెంపి పాఱవైచు
టెంతలోనిది? నిజమన్న నిం తెగావె!'

అని ఋషికన్యక, ముకుళిం
చిన కడగంటి రుచులు వికసింపఁగ సఖునిం
గని వచియింప, నతండును
మనమున గుర్తింపరాని మాధురి దేలఁగ.

పలికె: 'బాల్యప్రియసఖి, ప్రవాసఖిన్న
హృదయమును ఱంపకోఁతఁ గాటింపఁదలఁతె?
పండుటాకుల రాల్చెడు వన్యలతలు
కిసలయింపవె వాసంతరసము వొడమ.

'పసితనంబున విడిపడ్డ పాపనయ్యు
సంతరింపదు చెలిమి తియ్యముల తలఁపు;
పసుక తలగడయైన యీ బాహు వతిన,
బాష్పతప్తముగాని శర్వరులు లేవు!

'పగలు బాలురతో నాటపాటలందు
ననఁగిపెనఁగిన మనసు యామినులలోన
బాల్యచర్యల వాసనల్ పట్టియాడ్వఁ
దిరుగుచుండెను స్వప్నవీథికల నబల!

'దూరవనభూమిమార్గముల్ తొయ్యలీ, ప
రస్ప రేక్షణ మిడని విరక్తవిధుల
మనల నెడపె; నైనను భావమార్గచరుల
నాఁపగలవె యీలాటి యభ్యంతరములు.

'వేదవేదాంగవిద్యల విధిహితముల
నలవఱుచుకొంటి బ్రహ్మచర్యంబు నడపి;
యిపుడు యౌవన జీవనం బెదురుచూచుఁ
బ్రబల ఝంఝాకులాంభోధి పగిది నన్ను!'

అనవిని: 'గౌతమ, నన్నుం
గానిపొమ్ము కుటీరసీమనున్, వృద్ధులు మా
జననీ జనకుల యాశీ
స్సునొంది పోవచ్చు; నెదురుచూతురు నన్నున్.

'ప్రాణదాతవు; నాకథ వారువిన్న
బాష్పగద్గదకంఠులై వత్సలత్వ
మునఁ గవుంగిట నినుఁ జేర్చి ముదమునొంది
యాతిథేయ సపర్యల నాదరింత్రు.

అని సకి చెప్పెనో లేదో
జనకుడు వృద్ధుండు పలిత జటలాధరముసక్
వినమితశిరుడై వణకుచుం
గనంబడె వనవీథి నూతకట్టు పొడుచుచుసక్.

వనమునో యుంతటు, గౌతమ బ్రహ్మచారి
భుజము నాలంబముగ పట్టి గొని యెల్ల
సడుగులిడి, తండ్రి కెదు రేగి యుగ్రునయన
మై విని చె జలపతన వృత్తాంత మంత.

ఆ యతర్కితోపనత మై వాపకృతిని
వృద్ధముని యానుపూర్విగ విన్నయంతం
గడిసి ప్రవహించె హృత్తట కషణాభంగి
గంగ యమునలటు సుఖదుఃఖ స్రవంతి.

'నాయనా, నీవు చిన్నతనంపుం జెలిమి
ఋణము నీంగితి నీబాల యెడం; జిరప్ర
వాసతప్తుడనై యులవటు చుకొన్న
యుపనిషన్నిత్య తుదిముక్తి నొసంగుంగాత!

'అతిథివై తివి రమ్ము, దయానురక్తు
లైన తపసిపుత్రులు సపర్యార్హు లెందు;
క్షత్రియోచిత కార్యంబు సలిపినావు,
వంశవాసన లెప్పుడైన వదలిపోనె?'

అని పలికె వృద్ధసంయమి
తనయుయు గౌతముండును వెనుకతట్టుగ నల్లం
తన దన్ను ననుసరింపఁగఁ
జనుచుండె వనాగ్రసరణిఁ జల్లని నీడన్.

ఔరా! కాలమునందు నెంతటి విపర్యాసంబు గన్పట్టు! బా
ల్యారంభంబున నెట్టి స్త్రీపురుష భేదాధ్యాయము ల్విప్ప కే
యారణ్యావని నాడినట్టి సఖు లేలా నేఁడు క్రీగంటి శృం
గారాలోకములం బరస్పరముఁ గాంక్షల్ సల్ప వ్యాజంబునన్?

తనకు నందని పువ్వులఁ దపసిసుతుండు
కోసి యిడ ముద్దుమురిపెంబు గురిసినట్టి
బాల, వలచియు, దనప్రక్క వచ్చుచున్న
నెయ్యు నొకమాఱు కన్నులనిండఁ గనదు.

ఇదివఱకెన్నఁడైన నను దయింపని యేవో యనూహ్యరాగముల్
గదలుపఁ జిత్తవల్లకి నిగారపు బంగరుతంతులన్, రసా
స్పదహృదయుండు గౌతముఁడు చంచలనేత్రమనోహరాంగ సం
పదకు విముగ్ధుఁడై నయటు భావనసేయును హృద్యరూపమున్.

'ఎనిమిది వత్సరంబులకె యెంతటిమార్పు ఘటిల్లెనోర! యౌ
వన మదిరాలసంబులయి వ్రాలెడు ఱెప్పలనెత్తలేక యె
త్తి నిశితముల్ సతృష్ణములు దీప్తములున్ హృదయానురాగబం
ధనములు నేకటాక్షములఁదన్వి ననుంగను గాంచనట్లుగన్.

'వన్యరామణీయకము రూపము ధరించి
కనులకమృతంపు వర్తియై కానిపించె
ననఁగఁ, గన్నియ సగము సత్యంబు, సగము
స్వప్నలీలగఁ దోఁచు నాభావమునకు.

'ఆమదిరాక్షి పాణికిసలాగ్రము నాయొడ లంటినంత నే
దో మధురానుభూతిరుచి దోఁచెనపూర్వసుఖంబుఁ గూర్చుచా
హా! మధుమాసయామినులయం దిటువంటి వికార మబ్బ నిం
కేమయిపోనొ సంయమితమేని మనంబు కుశాగ్రబిందునాన్'.

లలనకుఁ బూర్వమీా వనతలంబుల గౌతముతోడ నాటపా
టల దినముల్ క్రమించె వికటంబులుగాక; కుమారుఁ డాగమం
బులఁ జదువం బ్రవాసియయి పోయిన నాఁటనుగోలె వేదనా
దళిత మనస్కయై పెరిగెఁ దా జతఁబాసిన గువ్వపెంటినాన్.

ఇరువదినాలుగేఁడులకు నెక్కుడు లేవు తపస్వి; కామనో
హారి పదునెన్మిదేండ్ల నవయౌవనలాలస; ప్రేమ యన్ననో
విరతి యెఱుంగనట్టి యటవీ రసకుల్య, సమాగమంబు నం
తర పరపీడనప్రియము; దర్శన మెంత సుఖప్రదంబొకో!

పాడు లజ్జాభరంబున బాహిరముగ
నొండొరులఁ గాంచలేమిఁ దా మొకరునొకరి
నోర క్రీఁగంటఁ గనఁ, జూపు లొకటియైన
తోడ, బట్టబయలు వారి దొంగతనము.

వారు పర్ణశాలకుఁ బోవునఱకు జనని
వెతలఁ గుందుచు ముంగిట వేచియుండి
తనయునుం గాంచి మాతృవాత్సల్యరసము
లుబుక ముమ్మాఱుఁ గౌఁగిట నొత్తికొనియె.

తనయుదంతముఁ దల్లి కిఁదరళ బాష్ప
గద్గదంబుగ వినిపించెఁ గలువకంటి;
జననియును గౌతముని మోముఁ జక్క నిమిరి
ప్రమద మిగురొత్త మేలు దీవనలు గురిసె.

ఆ తపస్వి కృష్ణాజినం బరుగు మీఁదఁ
బఱచి గౌతముఁ గూర్చుండ బతిమలాడి
యతనికి నధీతమైన విద్యావిశేష
ముల విచారించుచుండె నామూలముగను.

ఇన్ని యేండ్లకుఁ దమయింటి కేఁగుదెంచు
బాల్యసహవాసి, సరస కావ్య ప్రసూన
మధు కషాయిత కంఠుఁడు, మధురభాషి
నాతిథేయ సత్కృతుఁ జేయ నభిలషించి;

వంటయింటి కార్యములెల్ల స్వయముగానె
యతివ గనుచుండె జాగరూకత వహించి
తెలిగలువబట్లు విలసిల్లు చెలువ కనులు
పొగకుఁ జెంగల్వలై నీరు వాడముచుండ;

చిఱుచిఱుచెమ్మటల్ నొసటఁ జెక్కిళులం దలసూపఁ, బూవులం
దుఱిమిన వాలుగంటు నడతొందరకున్ సడలంగ, బొమ్మలం
గరఁగి విభూతిరేఖ దిగఁగాఱఁగఁ, గోమలి వంటసాలలోఁ
దిరుగు-మొగిళ్ళ చాటువడి తేజునొలంగిన చంద్రరేఖనాన్.

మును లివ్వేళకు నారగించి, కుసుమామోదాతి రమ్యంబుగన్
మనముం దన్పు రసాలసాలములక్రిందన్ శీతలచ్ఛాయలం
దున లేఁబచ్చికఁ గూరుచుండి గురువృద్ధుల్సేయు వేదాంతబో
ధనము ల్విందురు జీవితాశ్రిత సమస్తక్లేశము ల్వాయఁగన్.

పల్లవ పరిమళములు చి
ప్పిల్లఁగ హరిణములు నెమరు వేయుచునుండెం
జల్లని నీడలు వాఱుచు
నల్లిన దట్టంపుఁ బొదరుటంచుల క్రేవన్.

బాలికల చేరలందు నివ్వరులు దిన్న
సాఁకుడు నెమిళ్ళు పూఁదీవ చప్పరములఁ
జేరి యఱగన్ను మోడిచి చిత్రితముగ
నెండవేళను గడు సుఖయించుచుండె.

మట్ట మధ్యాహ్నమున సరోమండూకములు
కమలినీ మండపముల కడ వసించె;
నీటికోళులు తుంగలు నిండియున్న
చల్లపట్టులఁ గొంత విశ్రాంతిగొనియె.

జతలు జతలుగ పుల్గులు శాఖలెక్కి—
ముక్కుతో నీఁకలను నొత్తి మురిసి మురిసి
లలితమైన దాంపత్యలాలసత తోడ
నొకటికొకటి పేల్ గ్రుక్కుచునున్న విపుడు.

గౌతము బ్రహ్మచారియుఁ గన్యకయును
సిగ్గుపడి పాడిమాటలు చెప్పుకొనుట
జననిగాంచి, 'యిదేమిటి తనయ, యన్యుఁ
డయ్యెనే పసినాఁటి సయ్యాటకాఁడు ?

'ఎనిమిదేండ్ల యెడంబున కే కుమారి,
సకుల యన్యోన్యమమతలు సడలిపోవు;
తలఁపు లెడయక పెరిగిన చెలులు మీరు
చాలు చాలు లజ్జాభగ్న లాలనములు.'

అని జనయిత్రి పల్కఁ విని యాచెలులిద్దఱు పిన్ననవ్వు మో
మున నొకవింత తియ్యఁదనమ్మున్ మొలిపింపఁ బరస్పరంబు ల
జ్జను నరికట్టు యత్నములు సల్పుచునుండ నలక్షితంబుగన్
దినము సగంబునుం గడచి దిక్కుల నెఱ్ఱన దోఁచినంతటన్.

'కనుమో ప్రియసఖి, దెసలం
గనవయ్యెఁ బ్రదోష రాగ కాంతులు; నింకం
జనియెద మా పర్ణాలయ
మున కిప్పుడెనుజ్ఞయిమ్ము; ప్రొద్దునవత్తున్.'

అని గౌతముఁ డాడిన నం
గన న్వచ్చియించెను; 'ప్రవాస కఠినంబని నా
మనము దలంపకు; మిటుకుం
జనుదెమ్ము ప్రభాతపూజ సలిపిన పిదపన్.'

సఖులు సహమంతరపు సిగ్గు సడలిపోవ
మునుపటి సమేలముల ముద్దుముచ్చటలను
నెట్టి పొరపొచ్చె మెఱుఁగక యిచ్చవచ్చి
నటు తపోవని విహరింతు రమల మతుల.

కడచెం గొన్నిదినంబు, లీచెలులసాంగత్యంబు నానాఁటికిం గడుఁ బెంపారుచునుండెఁ;నొక్కదిన మాకళ్యాణి యాగౌతమున్ విడలేకుండుఁ, దపస్వియుం బ్రియతము నీడఁగనోపండు; పుష్పాశిరస్త్రాయటు జీవితం బగపడుంబో! వారి కిప్పట్టునన్.

విమలంబైన తపోవనీ రుమలు శోభిల్లంగ, లేమావులన్ గములై యింపుగఁ గోకిలాతిశిశులు రాగాలెత్తి పాడం, బ్రదోషమనోజ్ఞంబగు చైత్రపౌర్ణిమను వాసంతార్చనల్ సల్పుయత్నములందుండిరి తాపసాంగనలు నుత్సాహంబు దీపింపఁగన్.

నేఁడు వనదేవతలు రమణీయమైన
యాకృతులు పూని విహరింతు రనఁగ, దపసి
తనయులార్ద్రవన్య ప్రసాదసముతోడ
నలరి రీవని నుత్సవ వ్యగ్రలగుచు.

మున్నుగను గౌతముని గేహమునకుఁ బిలిచి
యా వసంతార్చనకు సిద్ధమగుచునుండెఁ
బసపుసం బెట్టి యుతికిన వల్కలంపుఁ
జీర ధరియించుకొన్న బంగారుపడుచు.

తలకుఁ జేరెఁడు నింగుదీతైల మంటి
చిన్నగా గోళ్ళఁ బెన్నెఱల్ చిక్కుఁదీసి
వాలుగంటిడి, క్రొంబూల మాల దుఱిమి
నుదుట యావరాగపు బొట్టు కుదురుపఱచె.

గోరంటాకు రసానఁ బాణితలముల్ గోళుల్ పదాబ్జంబులున్
సారాశోక కిసాల రోచి రుదయస్థానమ్ములై రక్తిమల్
వాఱం, గాటుకచీఁకటిం గనుల క్రేవం జేర మోహాంబు, శో
భారాజ్యంబును నేలురాణియయిదై వాఱుం గురంగాక్షియున్.

అలరున్ దండలు తమ్మిదుద్దులను గ్రీవాలంకృతుల్ చేసి కా
మలతోఁ దెచ్చిన కల్వలం జెవులఁ గ్రమ్మ న్మాటి, వాసంతపు
ష్పలతారితమ్యాతఁ గేరుచున్ నయన నిర్వాణమ్ముఁ గావించు నా
కలకంఠం గని గౌతముం డదను జిక్కంబట్టు యత్నంబునన్.

తామరాకున మంచి గందంపుముద్ద
పసపు కుంకుమ యక్షతల్ పాలజిగురు
పూల నిడుకొని జడబార పూవుఁబోఁడి
గౌతముని వెంటఁ దోఁటకుఁ గదలి వచ్చె.

మునికన్యల్ తమ నెచ్చెలింగనుచు 'నబ్బో! కాంచుఁడీ లేమ! మో
హన లావణ్యకలాపి లీలఁ గమనీయంబైన రూపంబునం
జనుదెంచున్ మదమంథరంపు నడతో! సౌందర్య మీయమ్మ పె
ట్టిన భిక్షంబని చేరి గా కలువకంటిన్ నుందె మేలమ్మునన్.

మావిగున్న నశోకము మాధవీ ల
తా నికుంజము నర్చించి తలిరుబోండ్లు
ఒండొరులపైనఁ బువ్వులచెండులును వ
సంతములు పుప్పొడులుఁ జల్ల సాగికొనిరి.

నందనంబున నప్సరో నలినముఖుల
యాటలను విందుమే గాని యరయ మెపుడు;
తపసి చెలుల లీలావినోదముల వలన,
భూతలస్వర్గ మయ్యెఁ దపోవనంబు!

ఇంతదనుక నిశ్శబ్దమై శాంతమైన
పరమఋషు లున్న యారణ్యపరిసరముల
బాలికల యాటపాటల భాషణములఁ
గడలి భోకొట్టినటు రేఁగెఁగలకలంబు.

లేమలు కొందఱు లేఁత పచ్చిక బైలఁ
గూడి 'కోకోలంక' లాడుచుండఁ,
గొందఱు బాలలు క్రిందికి వంగిన
మావులఁ 'గోఁతికొమ్మంచు' లాడ,
ఋషికుమారులు కొంద ఱేకతమ్మున సఖీ
జనముతో ముచ్చటల్ సలుపుచుండ,
వృద్ధ పురంధ్రులు ప్రియముగ బిడ్డల
యాటపాటల మోద మందుచుండ,

మండల భ్రమణంబుల మడఁతు లొకటఁ
దఱిసి నృత్యంబుతో గొబ్బి దట్టుచుండఁ,
గడచె సాంధ్యారుణద్యుతి గడలుకొనెడు
నంతదనుక వాసంతోత్స వాతిశయము.

చెట్లనీడలు తొలిదిక్కుఁ జేరఁ బాఱి
యాత్మహత్య నశించె సంధ్యాంతరమున;
గిరుల నీలిమ మఱికొంత విరివి యయ్యె;
చుట్టుపట్టులు మసి నల్కినట్టు దోఁచె.

గూళులకు వచ్చుచున్న పక్షుల రవంబు
అడవిమేఁకలు కొందముల కఱచుటయును,
గొండలను జాఱు సెలయేళ్ళ ఘుంఘుమముల
సందడులు నొక్కటై రేఁగె సందెవేళ.

యామినీరామ చమికీల నతికి యున్న
నీలిమకుమల్లు పావడనిగ్గు లొలయ
వరునికై వేచు నొయ్యారి వాలకమున
దర్శనీయగఁ దోఁచె నీతరుణమందు.

ఇఁకఁ జనుదెంచఁగావలయు నింటికి, సంజయుమాసిపోయెఁ దా
రక లుదయించె రండని పరస్పరముం దముఁ బిల్చుకొంచు నొ
క్కొక ఋషికూఁతు రేఁగ రుచిరోజ్జ్వల తారలతీరుతియ్యముల్
సకియయు గౌతముండు వికసన్నయనంబులఁగాంచుచుండఁగన్.

తూరుపుదిక్కు పుల్లగిలితోఁచె, మఱింతగఁ జేవురించె, నా
పై రమణీయమైరిక సువర్ణరుచిన్ శశిబింబ మెంతొ సొం
పారుచుఁ గానిపించె, దెసలందు మెలంగెడు సందెచీఁకటుల్
దారెఁ, గ్రమక్రమంబుగ [illegible].

చదలఁ వెన్నెల కందుకం బలర, విశ్వంబెల్ల నానంద సం
ప్రదమై తేలెడు స్వప్నమట్లయి సుఖప్రాచుర్యమై శాంతి కా
స్పదమై యింద్రియమోహనంబయి రసవ్యాప్తంబునై జీవలో
క దశల్ శీతకరైంద్రజాలిక మహోజ్జ్వలస్పర్శలఁ మాటెడిఁ.

'శారదా, రమ్మ చంద్రికాస్పర్శనముల
మత్తహృదయులమై మేను మఱచినాము;
తాపసాంగన లెల్లరుఁ దరలినారు
ఉటజముల, కింక మన కిట నుండఁదగదు.

'ఏమొ రాలేదె యమ్మయ్య యింటి కనుచు
మాటి మాటికి నారణ్యమార్గ మరసి
కాంచనట్టి యాపదల శంకించుకొనుచు
వృద్ధులౌ తల్లిదండ్రులు వేచుచుంద్రు.'

తన నామము తొలుసారిగ
మునితనయుని నోటనుండి ముద్దొలుకుచు జా
ఱిన ముగుద యంతరంగం
బున గూఢప్రమద మొంది పొరవిడి పలికెఁ.

'నో రెటులాడె గౌతమ, మనోహరచంద్రిక లాశలందు శృం
గారపుఁబూఁత పూవఁ, గసిగాటులుదిన్న మనోనురాగముల్
సారెకుఁ జెమ్మగిల్ల, మృదులస్వాన మెత్తి రహస్యవల్లకిం
దీఱక మీటు నిర్ఝరిణి తీరములం జరియింప కేఁగదె?

'సౌరభోచ్ఛ్వాసి శిశిర కిశోరపవనుఁ
డాతిథేయ సపర్యల నర్చసేయ
సఖుఁడ, మనచేతి కలయికల్ సడలి పోక,
యిరువురము వాఁకగట్టులఁ దిరుగుదామె?

'వాఁక దాఁటంగ నైజపు వంతెన యటు
వ్రాలియున్న మామిడికొమ్మఁ బసితనానఁ
జేరి యాటాడుచుంటి, మాచిన్నె లెల్ల
నిపుడు తలపోతమోయి, యామెడకుఁ బోయి.

అని మఱుమాటలాడ నెడమైనను నియ్యక చేయిపట్టి యీ
డ్చిన సుకుమారుఁ డాసకియచెంగటఁ బోవునె గాని యానుగా
దని వచియింపనోపఁడు; విహార వినోద కుతూహలత్వ మా
తని మొగమందుఁ దోఁపని కతం బరయంగ సమర్థు లెవ్వరో!

హృదయముఁ గత్తికోఁత నలయింపుల సొక్కఁగఁ జేయు వేదనా
స్పద పటుభావ ఘర్షణము వాటిలెనో యన నీరసంబుగన్
వదనము మబ్బువాఱఁ జెలిపల్కులతోఁ దనపల్కుఁగల్పి యే
పదరును దోఁపనీని యొకవాలక మూని చరించు నాతఁడున్.

ఒకరి మనముల భావంబు లొకరి కొకరు
నెఱుక పడనీక దాఁచిన హేతు వేమొ?
మనసు తడిసేయు పసినాఁటి మమతలెల్ల
నిపుడు తలపింప నేల యో యిందువదన?

పండి రాలిన యాకులఁ బదములిడిన
'గలుగలు' మటంచు నలుకుచు గడలుకొనఁగ
శాంతదయు గౌతముఁడు ప్రశాంతవిపిన
పథమునం బోయి చేరెరి వాఁకతటము.

వెన్నెల గిలిగింతలకుం
జెన్నొలయుచు విచ్చుచున్న చెంగలువల నా
కన్నియ తూఁడుల తోడం
గొన్నిటిఁ దెగఁ దెంపి చేతఁ గుచ్చుగఁ బట్టెన్.

తొగలపై మూఁగు తుమ్మెద తుటుముజోపి
సొగయుచు నొకింత వాసన చూచి సకియ
'క్రొత్త చెంగల్వ లివిగొ గైకొమ్మ'టంచుఁ
దపసి కొమరున కందీయఁ దమక పడఁగ.

చెలియిటు సేఁతకుం గరఁగుచిత్తముతో ఋషిపుత్రుఁ 'డయ్యో! కల్హాల నగుచున్న చెంగలువలం దెగఁదెంపితి వేల? బాల్యచాపలమున రామణీయకము భగ్నముచేసితె గోల? దర్శనీయ వస్తులునయనానుభావ్యములుసుమ్ము స్వకమ్ములు గాకపోయినన్?

'తెంపితివి కాని, సవసవల్ దేలుచున్న
కలువపూల సౌభాగ్యంబుఁ గావఁగలవె?
జీవకళల సౌందర్య మాశించినావు
దళము లెడలు చిత్తక్షోభఁ దలఁపవేమొ!

'రమ్యరూపముఁ గన్న కారణము వలన
నిట్టి శిక్ష సువస్తుల కేల సకియ?
సరళసౌందర్య మాత్మనాశకమ యేని
మాఱదే శ్మశాన మటునీ మధుర ప్రకృతి.'

అనవిని యాకుమారి హృదయంబున రాగరసంబు లూర ని
ట్లనియెను: 'దృశ్యలోకమునందలరారు మనోహరార్థముల్
గనఁబడినంతఁ గోరికలు గల్గుట న్యాయముగాదె? గల్గినం
దనయవిగా నొనర్చు జతనంబులు మానవనైజముల్ గదా!'

ప్రేమ వాంఛలకుం గల భేదములను
వేఱుపఱుపఁగ లేని యో వెఱ్ఱిదాన,
పుణ్యమతులకు సౌందర్యపూజనంబు
ఎపుడు నానంద మిడుఁ; గామ మెత్తనీదు.

'ప్రకృతి చిత్తంబుఁ జీలిచి భావములను
గన్నసృష్టి తత్త్వవిదులె గాంచ వలఁతు
లీరహస్యముఁ గోమలీ, యింక నేల
రమ్ము, వ్యర్థతర్కపుఁ బరిశ్రమలు మనకు.'

అని కుమారతపస్వి యాయతివ యిచ్చు
కలువపూగుత్తిని ననిష్ట కౌతుకమునఁ
గైకొని వెలార్చె మనసు కక్కసముఁదెల్పు
నొక్కనిట్టూర్పు; నరయ దాయువతి దాని.

ఇరువురి భావబంధముల నేసడలింపులు గల్గుచుండెనో
యెఱుఁగఁ దరంబుగాదు మనకిత్తఱి, నింతియు గౌతముండు బం
గరు టిసుమం బొరల్మెఱయు గట్టున జంటగ నేఁగు వారు క్ర
చ్చఱు పసినాఁటియాటలకు సాక్షియనం దగు మావిక్రేవకున్.

వార లామావికడఁ జేరి, వాఁగు మీఁద
వంగి వంతెన యట్టుల నఱలు కొమ్మ
పైనఁ గూర్చుండ నుయ్యాల పగిది, నదియు
నల్ల నల్లన జివ్వాట లాడుచుండె.

వాఁగుఁపైఁ జంద్రబింబము ప్రతిఫలింప
లలిత జలభంగ తరళలౌల్యముల నరయ,
నుర్వి నమృతంపుఁ బెన్నూఁట లుబికి కెరలి
పైకిఁ బొంగెడివో యనుభ్రాంతి గొలుపు.

వారి యిరువురి నీడలు వాఁగు నీటఁ
గానవచ్చి యొండొకటినిఁ గదిసికొనుచు
ననునిమిష భిన్నరూపములను వహింప
యువతి నిశ్శబ్దతాభంగ మొనరఁ బల్కె:

'కనుమోయియా యనుఁగుంజెలి,
మన యిద్దఱి నీడ లిపుడు మధురాశ్లేషం
బునఁ దమమాతృక లెఱుఁగని
యనుభూతినిఁ బొందు జడములయ్యెను నహాహా!

'చెలికాఁడా, చిన్నప్పుడు
వలపులు వికసించియుం బ్రవాసము నీకుం
గలుగుటఁ గృశియించిన పు
వ్వుల పోలిక నయ్యెఁ బచ్చిపాలపము సడలక.

'నిన్నుఁ జూచినప్పటి నుండి నిగ్గువాఱు
చిన్ననాఁటి తలంపు పుష్పించెనోయి!
భగ్నమైన యాశాలతల్ పల్లవింప
వచ్చినాఁడవు ఋతురాజు పగిది సఖుఁడ.

'పసితనమునాఁటి యాటల పాటలకును
సాక్షులైన యివ్వాఁక రసాల తరువు
వద్ద నాచేతఁ జెయివైచి వలచితి నని
భాస చేయుము "నిన్నెడఁబాయ ననుచు."

చకితుఁడై ఋషికుమారుఁడు, 'సకియ, యేల
మనసుఁ గసిగాట్లు నొంచు నీమాట లాడ?
నమృత పాత్రంబు పెదవుల నంటియుండ
విషకణాస్వాదనస్మృతి విడువలేవొ?

'విశ్వ మెల్లఁ దనదిగ భావించు ప్రేమ
గలుగ, నేకాశ్రితంబైన కామ మేల?
చిన్ననాఁటి యజ్ఞానంపుఁ జిన్నె లెల్ల
మఱచిపొమ్ము: ప్రేమింతు నిన్నిరతమతివ.

'ఇట్టి నిశ్శబ్దతాశాంతి యొసఁగు రాత్రి
నైందవ మయూఖ చుంబితంబై, రసార్ద్రి
కల విపంచీరహస్య తంత్రులను మీటు
ముద్దు పెలయేటిఁ బ్రేమింతు మోహనాంగి.

మధుర మధుమాస నిశ గున్నమావి యందుఁ
గొమ్మలాకుల నేడనో గూరుచుండి
ముగ్ధమగు నాటవిక గానములను జేయు
కోకిలను నేను బ్రేమింతుఁ గువలయాక్షి.

'చిత్ర కిమ్మీరవర్ణ రంజితము లైన
జలద శకలంబు లలరారు సంధ్యలను వి
శుద్ధహృదయుఁడనై ముదశ్రువులు వీడి
ధ్యానమొనరింతుఁ బ్రేమింతు నతివమిన్న.

'అవియు నివి యన నేల విశ్వాలయమున
నలరు రమ్యప్రకృతుల నిరంతరంబుఁ
గాంచి యానంద మొందుదుఁ గాని, వాని
నెవ్వుడుఁ గామింపఁ గామింప నిందువదన.

'పసిఁడిలంకెల గొలుసులు పసలొలికియు
భరములగుఁ గాదె ఖగముల పాదములకు!
నేల నాస్వేచ్ఛ హరియింప నెంచెదమ్మ,
వలపు టురులను జిత్తమ్ము నిలువఁబట్టి?'

అనవిని మానికన్య హృదయంబు తటాలునఁ జీలిపోవఁ, దా
మును రచియించుకొన్న నవమోహన భావగృహంబు భగ్నమై
చన, నిడియూరుపు ల్వెడల, జల్లుఁ గన్నుల బాష్పబిందువుల్
దొనకఁగ, గద్గదస్వనముతో వచియించె మనోవికారముల్ ;

'వెతల కోరిచి నీకయి వేచియున్న
బాల్యసఖినిఁ గక్కసపెట్ట భావ్యమగునె?
ప్రేమసూత్రంబులకుఁ జిత్త భేదక మగు
కఱకు వాదర యుండునే కత్తికటుల?

'పవలు రేయు గ్రంథాంతర ప్రాంతరముల
నర్థమృగముల వేఁటాడు నట్టి బోయ
యంతరంగంబున రసార్ద్రమైన వలపు
తొలకరించునె తాపంబు దొలఁగిపోవ?

'ఎడలు సైపని కూరిమి నిన్నినాళ్ళు
ననఁగి పెనఁగిన నెయ్యంబు నవల నెట్టి
ప్రియుఁడ, నేఁడు వైరాగ్య లవిత్రమూని
గోయఁదలఁతె యాశాలతల్ క్రూరముగను.

'పూచెనోయి, చక్కఁదనాల పూ వొకండు
మల్లికావల్లి నెత్తావి వెల్లివిరియ;
నదియు నిర్భుక్తమై తోఁట వ్యర్థమైన
సృష్టి యాశయ మేమిటో చెప్పఁగలవె?'

'తప్ప దలఁచితివమ్మ, స్వార్థపరహృదయ
మీ జగం బెల్ల, నిరత మాత్మైకభుక్తి
కనియె తలపోయుఁ గాని బ్రహ్మాండసృష్టి
వ్యర్థమనునది లేదు, సత్యంబు సకియ.

'కానఁ బూచిన పువ్వులు మానవునకుఁ
దోఁచియు నిరర్థకములుగఁ దోయజాక్షి,
మధులిహంబు లేవేళల మధువు లాను
బంగరుం బాత్ర లట్టులఁ బరగుఁగాదె.'

'ఔను గాని, కఠినచిత్త, నీయాశయంబు
లనువుగా విహాలోక జీవనమునందుఁ;
గాముగంధంబు లేని యేకణము గాని
యన్యభుక్తంబుగా భువి నంతరించు.

'ఏల యేఱు నిండేఁటికి నెదురు లీఁద ?
ననుసరింతము ప్రకృతి సవ్యంపు సరణి,
ఆలు మగలట్లు సంసార మాచరింప
కాముకర్పూరఖండముల్ కనలిపోవె ?

'ముళ్ళ రెమ్మను నున్నంత ముద్దులోలుకు
పడుచుఁ బన్నీరుపువ్వు దుష్ప్రాప్యమగునా!
బ్రతుకుటాసల కెదలకు బందమేయ
వలపుఁ దలఁపులు పూల సంకెలలు గావె?'

'యౌవన మని కామ మని సర్వార్థ మనుచు.
నేమొ యేమొ వచించితి వింతసేపు;
ఇంద్రధనువు చిరంబని యెంచినావె?
చాలు చాలు సంసారవాసనలు సకియ!

'ప్రతినిమిష భిన్నమైన ప్రపంచ మందు
శాశ్వతానంద విషయసంసక్తి గలదె?
గృహమునకు నన్ను బంధించు నెట్టిరాగ
లతల నేఁ ద్రోదిసేయను లలితవదన!

'జలదములతోడఁ బయనింపఁ దలఁచుకొందు,
అబ్ధి తరఁగలతో నాటలాడు వలతు,
గాలి పోలిక స్వచ్ఛందగతులఁ దిరుగ
నాసపుట్టెడు కాంత, యనంతజగతి!

'శ్యామలాకూలజలనిధి సంక్రమింప
రయమునం బ్రవహించు నిర్ఝరిణివోలె
నా మనము సంకుచిత జీవనంపుటెల్ల
దాఁట నున్ముఖమయ్యెడిఁ దరుణి, యిపుడు.

'అమల తృణభూమి నాకు శయ్యాతలంబు,
గగనభాగంబు నాయింటికప్పు, సూర్య
చంద్ర నక్షత్రములు దీపచయము, సాంధ్య
జలదములు పడుకింటి బొమ్మలపటాలు!

'పూలు మన్మందిరాంతర పుణ్యభూమిఁ
బరిమళము చల్లు సాంబ్రాణివత్తు లయ్యె;
మందపవనుండు దేహాళీమార్జనంబు
సలిపి సేవించు నన్నిరుసంజ లందు.

'ఇంతటి విశాల రమణీయ గృహమునందుఁ
గుతుకమున వసించు నను సంకుచితమైన
పర్ణశాలాంగణంబున బందిసేయు
టేటిమాటలు? పొమ్మికఁ బాటలోష్ఠి'
